अनाथ आरक्षण धोरणामध्ये बदल करणेबाबत.

महाराष्ट्र शासन

महिला व बाल विकास विभाग

शासन पुरकपत्रक क्रमांक अनाथ-२०२२/प्र.क्र.१२२/का-०३

नविन प्रशासन भवन, तिसरा मजला, मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरु चौक,

मंत्रालय, मुंबई-४०००३२.

दिनांक- १४ नोव्हेंबर, २०२५.

वाचा :-

१) शासन निर्णय, महिला व बाल विकास विभाग, क्र. संकीर्ण-२०१३/प्र.क्र.१०९/का.०३. दि.०६.०६.२०१६.

२) शासन शुध्दीपत्रक, महिला व बाल विकास विभाग क्र. संकीर्ण-२०१३/प्र.क्र.१०९/का-३, दिनांक ९.५.२०१८.

३) शासन निर्णय, महिला व बाल विकास विभाग, क्र. अमुजा-२०११/प्र.क्र.२१२/का.०३. दि.०२.०४.२०१८.

४) शासन परिपत्रक, महिला व बाल विकास विभाग क्रमांक-अनाथ-२०१८/प्र.क्र.१८२/का.०३. दि.२०.८.२०१९.

५) शासन निर्णय, महिला व बाल विकास विभाग, क्र. अनाथ-२०१८/प्र.क्र.१८२/का-०३. दि.२३ ०८.२०२१

६) शासन शुध्दीपत्रक महिला व बाल विकास विभाग क्र. अनाथ-२०१८/प्र.क्र.१८२/का-०३, दिनांक २६.११.२०२१.

७) दिनांक २३.०३.२०२३ रोजी आयोजित मा. मंत्रीमंडळाच्या बैठकीचे इतिवृत्त.

८) शासन निर्णय, महिला व बाल विकास विभाग, क्र अनाथ-२०२२/प्र.क्र.१२२/का-०३, दिनांक- ६ एप्रिल, २०२३

९) शासन पूरकपत्र, महिला व बाल विकास विभाग, क्र अनाथ-२०२२/प्र.क्र.१२२/का-०३, दिनांक- १० मे, २०२३.

प्रस्तावना:-

अनाथांचे संस्थात्मक व संस्थाबाह्य असे दोन प्रवर्ग करुन अनाथ आरक्षणातून उपलब्ध होणा-या पदांची या दोन प्रवर्गामध्ये विभागणी करणे, अनाथ आरक्षणासाठी पात्रतेचे निकष, आरक्षणाचे स्वरुप, अटी व शर्ती, आरक्षणाच्या अंमलबजावणीसाठी मार्गदर्शक सूचना, अनाथांसाठी प्रमाणपत्र निर्गमित करावयाची कार्यपध्दती तसेच अनाथ प्रमाणपत्राचा नमुना इत्यादी बाबी विहीत करण्यासाठी वाचा क्र. ८ येथील शासन निर्णय निर्गमित करण्यात आला आहे. सदर शासन निर्णय दि.०६.०४.२०२३ लागू झाल्यापासून वेळोवळी उद्भवणाऱ्या प्रकरणांच्या अनुषंगाने शासन निर्णयामध्ये सुधारणा करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन पुरकपत्रक:-

अनाथ आरक्षणासाठी पात्रतेचे निकष, आरक्षणाचे स्वरुप, अटी व शर्ती, आरक्षणाच्या अंमलबजावणीसाठी मार्गदर्शक सूचना, अनाथांसाठी प्रमाणपत्र निर्गमित करावयाची कार्यपध्दती तसेच अनाथ प्रमाणपत्राचा नमुना इत्यादी बाबी विहीत करण्यासाठी संदर्भ क्र.८ येथील शासन निर्णय निर्गमित करण्यात आला आहे.

२. सदर शासन निर्णयामध्ये जेथे जेथे "उपलब्ध पदांच्या १ टक्के" असा उल्लेख आहे, **त्याऐवजी** "रिक्त पदांच्या १ टक्के" असे वाचण्यात यावे.

३. सदर शासन निर्णयातील मुद्दा क्रमांक **१. अनाथ आरक्षण पात्रता निकष** यामधील अनुक्रमांक १) "संस्थात्मक" या प्रवर्गामध्ये ज्यांच्या वयाची १८ वर्षे पूर्ण होण्यापूर्वी त्यांच्या आई-वडीलांचे निधन झाले आहे व ज्यांचे शासन मान्यता प्राप्त संस्थामध्ये पालन-पोषण झाले आहे (त्यांच्या नातेवाईकांची अथवा जातीची माहिती उपलब्ध असो किंवा नसो) अशा बालकांचा समावेश असेल. (महिला व बाल विकास विभागाअंतर्गत बाल न्याय(मुलांची काळजी व संरक्षण) अधिनियम,२०१५ अन्वये कार्यरत बालकांच्या काळजी व संरक्षणाशी संबंधित संस्थामध्ये तसेच महिला व बाल विकास विभागाव्यतिरिक्त अन्य विभागांकडून मान्यता प्रदान करण्यात आलेल्या अनाथालये अथवा तत्सदृश संस्थामध्ये पालन-पोषण झालेल्या अनाथांचा समावेश असेल.) **या ऐवजी** १)"संस्थात्मक" या प्रवर्गामध्ये ज्यांच्या वयाची १८ वर्षे पूर्ण होण्यापूर्वी त्यांच्या आई-वडीलांचे निधन झाले आहे व ज्यांचे केवळ महिला व बाल विकास विभागाअंतर्गत बाल न्याय(मुलांची काळजी व संरक्षण) अधिनियमान्वये कार्यरत बालकांच्या काळजी व संरक्षणाशी संबंधित संस्थामध्ये पालन-पोषण झाले आहे(त्यांच्या नातेवाईकांची अथवा जातीची माहिती उपलब्ध असो किंवा नसो) अशा बालकांचा समावेश असेल." असा वाचण्यात यावा.

४. सदर शासन निर्णयामध्ये जेथे जेथे "आई-वडील" असा उल्लेख आहे, **त्याऐवजी** "जैविक आई-वडील" असे वाचावे.

५. सदर शासन निर्णयातील मुद्दा क्र. २ **आरक्षणाचे स्वरूप** यातील अनुक्रमांक १) "अनाथ आरक्षणाची अंमलबजावणी दिव्यांग आरक्षणाच्या धर्तीवर करण्यात येईल" **च्याऐवजी** १) "अनाथ आरक्षणासाठी दिव्यांग आरक्षणानुसार "कप्पीकृत समांतर आरक्षण धोरणाऐवजी "एकूण संमातर आरक्षण" हे तत्व स्विकारण्यात येत आहे." असा वाचण्यात यावा.

६. सदर शासन निर्णयातील **मुद्दा क्र. २ आरक्षणाचे स्वरूप** यामधील अनुक्रमांक ४ मधील उपमुद्दा II मध्ये खालीलप्रमाणे नव्याने तरतुदी समाविष्ट करण्यात येत आहे.

अ. शासनाच्या शासकीय किंवा निमशासकीय पदभरती प्रक्रियेमध्ये अनाथ प्रवर्गास एकच पद उपलब्ध असेल तर ते पहिल्या भरतीमध्ये संस्थात्मक प्रवर्गास उपलब्ध करुन द्यावे व पुढील भरतीमध्ये संस्थाबाह्य प्रवर्गास उपलब्ध करुन देण्यात यावे, अशा प्रकारे असे पद आळीपाळीने संस्थात्मक व संस्थाबाह्य प्रवर्गास राखीव करण्यात यावे.

आ. सदर विषम पदे व एक पद आळीपाळीने भरताना कोणत्या अनाथ प्रवर्गास अतिरिक्त पद उपलब्ध करून देण्यात आले होते हे निश्चित होणेकरीता शासनाच्या सर्व आस्थापनांनी याबाबत आपल्याकडे स्वंतत्र अनाथ पदांकरीता नोंदवही ठेवण्यात यावी व उक्त अ. मध्ये नमूद तरतुदीप्रमाणे कार्यवाही करण्यात यावी.

७. सदर शासन निर्णयातील **मुद्दा क्र. ४ आरक्षणाच्या अंमलबजावणीसाठी मार्गदर्शक सुचना** यामध्ये अनुक्रमांक ७), ८), व ९) खालीप्रमाणे समाविष्ट करण्यात येत आहे.

(७) शासनाच्या पदभरतीमध्ये अनाथ प्रवर्गातून उमेदवाराची निवड झाल्यानंतर सदर उमेदवाराने सदर पद स्विकारण्यास इच्छुक्ता दर्शवली नाही अथवा सदर पद स्विकारून काही दिवसांमध्ये सदर पदाचा राजीनामा दिल्यास अनाथ प्रवर्गाच्या प्रतिक्षा यादीतील पुढील उमेदवार हा जर यापूर्वी निवड झालेल्या उमेदवाराच्याच सामाजिक प्रवर्गातील असेल तर त्या प्रतिक्षा यादीतील उमेदवारास नियुक्ती देण्यात यावी.

८) जर अनाथ प्रवर्गाच्या प्रतिक्षा यादीतील पुढील उमेदवार हा इतर सामाजिक प्रवर्गातील असेल व त्या प्रवर्गाकरीता प्रतिक्षा यादीच्या वैध कालावधीमध्ये (संबधित विभागाने ठरविलेला) सदर सामाजिक प्रवर्गातील सर्वसाधारण पद रिक्त झाले तर सामाजिक प्रवर्गातील प्रतिक्षायादीतील उमेदवाराच्या ऐवजी अनाथ प्रवर्गातील प्रतिक्षा यादीतील उमेदवारास प्राधान्याने नियुक्ती देण्यात यावी.

९) अनाथ आरक्षणासाठी सुयोग्य उमेदवार उपलब्ध न झाल्यास, अनाथ आरक्षणाकरीता उपलब्ध करून देण्यात आलेले पद हे केवळ त्या जाहिरातीपुरते मर्यादित राहिल.

८. सदर शासन पुरकपत्रक महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आले असून त्याचा संकेतांक २०२५१११४१५२०३९९५३० असा आहे. हे शासन पुरकपत्रक डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

NILESH JANARDAN PATIL

Digitally signed by NILESH JANARDAN PATIL
DN: c=IN, o=GOVERNMENT OF MAHARASHTRA, ou=WOMEN AND CHILD DEVELOPMENT DEPARTMENT, 2.5.4.20=b7f57a5d2af23fdb37cfec3c30cfe085ddbef06ea381e7e81401a472bbb966f7, postalCode=400032, st=Maharashtra, serialNumber=B7D8429F943427129A6A081EE223FEAC961CDD926C4D3542C55A470F22A7C7AE, cn=NILESH JANARDAN PATIL
Date: 2025.11.14 15:21:35 +05'30'

(डॉ. निलेश ज. पाटील)

कक्ष अधिकारी, महाराष्ट्र शासन

प्रत,

१) मा. राज्यपाल यांचे सचिव, राजभवन, मुंबई,

२) मा. मुख्यमंत्री यांचे अपर मुख्य सचिव, मंत्रालय,

३) मा. उपमुख्यमंत्री यांचे सचिव, मंत्रालय, मुंबई,

४)मा. अध्यक्ष/उपाध्यक्ष, विधानसभा, विधानमंडळ, मुंबई,

५) मा. सभापती/उपसभापती , विधानपरिषद, विधानमंडळ , मुंबई,

६) मा. मंत्री, महिला व बाल विकास यांची खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई,

७) मा. विरोधी पक्षनेता, विधानसभा/ विधानपरिषद, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई,

८) सर्व विधानसभा सदस्य/विधानपरिषद सदस्य, विधानमंडळ, मुंबई,

९) मा. मुख्य सचिव, महाराष्ट्र राज्य यांचे उपसचिव, मंत्रालय, मुंबई,

१०) सर्व विभागांचे अपर मुख्य सचिव/प्रधान सचिव/सचिव, मंत्रालय, मुंबई,

११) प्रधान सचिव, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय (विधानसभा),

१२) प्रधान सचिव, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय (विधानपरिषद),

१३) सचिव, महिला व बाल विकास, मंत्रालय, मुंबई,

१४) आयुक्त, महिला व बाल विकास, पुणे,

१५) आयुक्त, एकात्मिक बाल विकास सेवा योजना, नवी मुंबई,

१६) सर्व विभागीय उपआयुक्त, महिला व बाल विकास,

१७) सर्व जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी,

१८) महालेखापाल, महाराष्ट्र (लेखा व अनुज्ञेयता) मुंबई/नागपूर,

१९) महालेखापाल, महाराष्ट्र (लेखा परीक्षा), मुंबई/नागपूर,

२०) निवडनस्ती, महिला व बाल विकास विभाग (कार्यासन -०३)